

2. Základní struktura klauze

14/3/07

1. Alineace: subjekty a objekty

S (< „subjekt“) = jediný argument intransitivní konstrukce

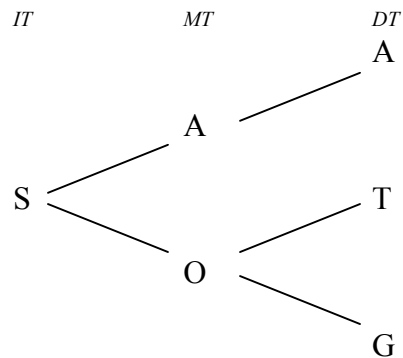
A (< „agent“) = nejagentivnější argument tranzitivní konstrukce

O (< „objekt“) = jediný objekt monotranzitivní konstrukce, tj. méně agentivní argument monotranzitivní konstrukce

T (< „téma“) = zasažený předmět („přímý“ objekt) ditranzitivní konstrukce

G (< angl. *goal* „cíl“) = recipient („nepřímý“ objekt) ditranzitivní konstrukce

- INTRANZITIVNÍ konstrukce: S
- MONOTRANZITIVNÍ konstrukce: A, O
- DITRANZITIVNÍ konstrukce: A, T, G

A. PRIMÁRNÍ (= intransitivně-monotranzitivní) alineace

- výrazový vztah (odlišné vs. shodné morfosyntaktické chování) mezi A – S – O
- i. AKUZATIVNÍ alineace: NOMINATIV (S+A) vs. AKUZATIV (O)
- ii. ERGATIVNÍ alineace: ABSOLUTIV (S+O) vs. ERGATIV (A)
- a další

V romštině je primární alineace je akuzativní: nominativ je pádem subjektu tranzitivních a intransitivních predikátů (S+A) a jediný objekt tranzitivního predikátu (O) může být vyjádřen akuzativem.

- (1) [e daj]^{NOM} sovel
- (2) [e daj]^{NOM} kamel [peskere čhavoren]^{ACC}

Značení jediného objektu tranzitivního predikátu (O) však závisí na jeho životnosti. NP s životným referentem je většinou v akuzativu, zatímco NP s neživotným referentem je většinou v nominativu. Jde o tzv. rozštěpené značení objektu.

- (3) [e daj]^{NOM} kamel [peskero gavoro]^{NOM}

Výjimečně může značení jediného objektu tranzitivního predikátu (O) záviset i na dalších faktorech, jako je např. určitost nebo referenčnost objektové NP apod. V našich dialektech jen málo doloženo.

- (4) lovárština (Vídeň, severovlašský)
  - a. lel peske [jekhe barvale gažes]^{ACC}
„bere si (nějakého) bohatého manžela“ (referenční)
  - b. lel peske [gažo]^{NOM}
„vdává se = bere si manžela“ (nereferenční)

(5) Selice (Podunají, AHI)

- a. dikhav [o kham]^{NOM}
„vidím slunce“
- b. dikhav [ole khame]^{ACC}
„dívám se na slunce“

B. SEKUNDÁRNÍ (= monotranzitivně-ditransitivní) alineace

- výrazový vztah (odlišné vs. shodné morfosyntaktické chování) mezi T – O – G
- i. PŘÍMÝ objekt ($O^D = O+T$) vs. NEPŘÍMÝ objekt ($O^I = G$)
- ii. PRIMÁRNÍ objekt ($O^P = O+G$) vs. SEKUNDÁRNÍ objekt ($O^S = T$)
- a další

V romštině má T stejné (akuzativní nebo nominativní) značení jako O. Naproti tomu G u většiny ditranzitivních predikátů značen dativem. Romština tedy rozlišuje přímý (O+T) a nepřímý (G) objekt.

(6) [e *daj*]^{NOM} [*amenge*]^{DAT} *bičhad'as* [*li*]^{NOM}

Některé ditranzitivní predikáty, zvl. sloveso *d-* „dát“, však mohou mít – původně a dosud aspoň alternativně v mnoha dialektech – akuzativně značený G. Pokud je T životný, pak ditranzitivní klauze obsahuje dvě akuzativní NP.

(7) [e *daj*]^{NOM} [*amen*]^{ACC} *diña* [*love*]^{NOM}

(8) [e *daj*]^{NOM} [*les*]^{ACC} *diña* [*amara pheña*]^{ACC}

Hlavně vlivem slovenštiny a češtiny proniká do romštiny akuzativní značení G i se slovesem *d-* „dát“. Konkrétní data k funkční diferenciaci chybí, ale srov. (9).

(9) Selice (Podunají, AHÍ)

a. *diña* [*man*]^{ACC} [*lóvo*]^{NOM}

„dal/a mi peníze“

b. *ond'a* [*mange*]^{DAT} *diña* [*o lóvo*]^{NOM}

„podal/a mi (ty) peníze“

2. Posesivní konstrukce

i. PREDIKATIVNÍ posesivní konstrukce

[*kala cikña romña*]^{ACC} *hin* [*baro nakh*]^{NOM}

K vyjádření POSESIVNÍ PREDIKACE se užívá konstrukce se a) sponou, b) posesem v roli subjektu, tj. v nominativu, a c) životným posesem v roli přímého objektu, tj. v akuzativu; speciální posesivní sloveso „mít“ neexistuje. Pokud je zdůrazněn fyzický kontakt mezi posesem a posesem, je posez v lokativu.

(2) *s-áhi tu-t/te čhúr-i?*
být-3.PT 2SG-ACC/LOC nůž(F)-NOM.SG
„vlastnil jsi /měl jsi u sebe/ nůž?“

ii. ADNOMINÁLNÍ posesivní konstrukce

[*kala cikña romñakero*]^{GEN:NOM} [*baro nakh*]^{NOM}
[*kala cikña romñakere*]^{GEN:OBL} [*bare nakhestar*]^{ABL}

Pro nepredikativní vyjádření posesivního vztahu existují dva druhy konstrukcí. ADNOMINÁLNÍ posesivní konstrukce sestává z genitivu posezora, jenž modifikuje řídicí substantivum vyjadřující posesum.

iii. EXTERNÍ posesivní konstrukce

[*kala cikña romña*]^{ACC} *dukhal* [*o nakh*]^{NOM}

iv. ADNOMINÁLNĚ-EXTERNÍ posesivní konstrukce

[*kala cikña romña*]^{ACC} *dukhal* [*lakero*]^{GEN} [*nakh*]^{NOM}

(Selice:) Při tzv. EXTERNÍ posezi je posez vyjádřen nikoli jako modifikátor posezora, nýbrž jako dativní argument slovesa mimo substantivní frázi posezora. Zatímco adnominální posez má širokou distribuci, externí posez (včetně konstrukce kombinující adnominální a externí posez) je omezena pozicí posezora na tzv. nominální hierarchii a dalšími faktory. Externí posez je např. vyloučena, pokud je posez pronominální.

- (3a) *ol-a tenító-kiň-a-ker-o kell-o dukha-l*
DEF-OBL.SG.F učitel-F-OBL.SG-GEN-NOM.SG.M hrdlo(M)-NOM.SG bolet-3SG
- (3b) *ol-a tenító-kiň-a-ke dukha-l o kell-o*
DEF-OBL.SG.F učitel-F-OBL.SG-DAT bolet-3SG DEF.NOM.SG.M hrdlo(M)-NOM.SG
- (3c) *ol-a tenító-kiň-a-ke dukha-l l-a-ker-o kell-o*
DEF-OBL.SG.F učitel-F-OBL.SG-DAT bolet-3SG 3-OBL.SG.F-GEN-NOM.SG.M hrdlo(M)-
„učitelku bolí v krku“ NOM.SG
- (4a) *m-r-o kell-o dukha-l*
1SG-GEN-NOM.SG.M hrdlo(M)-NOM.SG bolet-3SG
- (4b)* *m-an-ge dukha-l o kell-o*
1SG-OBL-DAT bolet-3SG DEF.NOM.SG.M hrdlo(M)-NOM.SG
- (4c)* *m-an-ge dukha-l m-r-o kell-o*
1SG-OBL-DAT bolet-3SG 1SG-GEN-NOM.SG.M hrdlo(M)-NOM.SG

3. Komparativní konstrukce

CPRED = komparativní predikát

CSUBJ = subjekt komparace *comparee*

CSTAND = standard komparace

CMARK = (syntaktický) „marker“ komparace [tučně]

CDIFF = komparativní kvantitativní diference

GPRED = hlavní predikát

GSUBJ = gramatický subjekt

GOBJ = gramatický objekt: D = přímý, I = nepřímý

COP = spona

- značení standardu komparace: a) ABLATIV vs. b) spojka *sar*
- ne vždy k dispozici oba způsoby značení!

i. subjekt komparace = gramatický subjekt

(5) Lučivná (AS, Spiš)

- a. *lakro phral la -tar o pandž berš phureder*
 CSUBJ C STAND -CMARK CDIFF CPRED
 GSUBJ GSUBJ GPRED
- b. *lakro phral o pandž berš phureder sar joj*
 CSUBJ CDIFF CPRED C MARK C STAND
 GSUBJ GPRED (GSUBJ²)
 „její bratr je o pět let starší než ona“

- (6) *ehas barvaleder, sar amenge mišlinahas*
 CSUBJ=3 CPRED C MARK C STAND
 COP:GSUBJ=3 GPRED KOMPARATIVNÍ KLAUZE
 „byl/a/i/y bohatší, než jsme si mysleli“

ii. subjekt komparace ≠ gramatický subjekt

(7) Selice (AHI, Podunají)

- a. *feder le phená tuke sar leske*
 CPRED CSUBJ C MARK C STAND
 GOBJ.D GPRED:SUBJ=1SG GOBJ.I (GOBJ.I²)
- b.? *feder les -tar le phená tuke*
 CPRED C STAND -CMARK CSUBJ
 GOBJ.D GPRED:SUBJ=1SG GOBJ.I

„radši než jemu to řeknu tobě“

(8) Selice (AHI, Podunají)

- a. *o pijibe kamlahi feder sar leskeri romni*
 CSUBJ=3SG CPRED C MARK C STAND
 GOBJ GPRED:SUBJ=3SG (GSUBJ²)
- b. *o pijibe kamlahi feder pra romňa -tar*
 CSUBJ=3SG CPRED C STAND C MARK
 GOBJ GPRED:SUBJ=3SG
 „pítí měl radši než jeho žena“
- c. *o pijibe kamlahi feder sar pra romňa*
 CSUBJ CPRED C MARK C STAND
 GOBJ GPRED:SUBJ=3SG (GOBJ²)
- d.* *o pijibe kamlahi feder pra romňatar*
 „pítí měl radši než svou ženu“

Ablativní značení standardu komparace je omezeno na konstrukce, kdy je subjekt komparace zároveň gramatickým subjektem. Částicové značení standardu komparace má širší distribuci: umožňuje totiž samostatné (tj. na komparativní konstrukci nezávislé) vyjádření pádu, a tím i lepší diferenciaci syntaktických funkcí.